

Erkki-Jussi Antero Nylén^a

Kiertotaloussiirtymä ja uudet markkinat – Kahden kiertotalousraportin retoriikka-analyysi

The Circular Economy Transition and the new markets – Rhetorical analysis of two circular economy reports

The circular economy (CE) has become a significant policy aim in Finland which influential policy actors have promoted in their speeches. Speeches aim to draw especially commercial actors to actualize the CE. One way to persuade actors is the talk of new markets created by the CE. I have analyzed the construction of the argument of the new market creation in two CE promotion reports: *Take a Leap into Circular Economy! Together towards new growth* by Confederation of Finnish Industries (EK) and *Leading the cycle. Finnish road map to a circular economy 2016–2025* by Finnish Innovation Fund (Sitra). As analytical tools, I have utilized concepts from rhetorical analysis and Toulmin's organic schema of arguments. In both reports new markets are created from same components and aim to create agency to actualize the CE, but argumentation differs. According to my interpretation those differences derive from the different purpose frameworks of the reports and difference of actor positions of EK and Sitra.

Keywords: The Circular Economy, Rhetorical Analysis, New Markets, Lock-in, Agency

Johdanto

Nykyinen talousmallimme painii vakavien kestävyysongelmien kanssa. Ilmasto lämpenee, useiden maapallon luonnonvarojen rajat tulevat vastaan ja kasvavat tuotanto- ja kulutusmäärät vaikuttavat yhä enemmän ympäristöön (Esim. Rockström ym 2009). Viime vuosina ratkaisuksi näihin ongelmiin on esitetty siirtymistä nykyisestä talousmallistamme eli lineaaritaloudesta kiertotalouteen. Kiertotaloudessa tavoitteena on sulkea ”ota—tuota—kuluta—hävittää” -logiikkaan perustuva lineaarinen resurssien virta kiertäväksi. Tämä tarkoittaa, että ne resurssit, jotka on tuotu kulutuksen ja tuotannon piiriin, pyritään pitämään siellä mahdollisimman pitkään. Näin vähennetään neitseellisten raaka-aineiden ottamista luonnosta ja resurssien hävittämistä jätteeksi. (esim. Nylén 2019; Jurgilevich ym. 2015)

Viime vuosina useat vaikutusvaltaiset toimijat ovat puheissaan painottaneet kiertotaloutta (esim. European Commission 2015; Sitra 2014 ja 2016). Näiden puheiden ja niihin liittyvien toimien tavoitteena on tuottaa muutoksia niihin tuotannon- ja kulutuksen käytäntöihin, joissa tapahtuvat muutokset ja avaukset ratkaisevat saadaanko lineaarisia resurssivirtoja käännettyä kiertäviksi. Tästä syystä erityisesti kaupallisia toimijoita houkutellessa kehittämään ja toteuttamaan kiertotalouden mukaisia käytänteitä. Yksi keskeinen houkuttelun keino on

väittää, että kiertotalous luo uusia markkinoita ja täten uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Tässä tutkimuksessa analysoin ”uusia markkinoita” argumenttina, joka houkuttelee kiertotalouteen.

Uudet markkinat on käsite, jota on viljelty monessa yhteydessä, esimerkiksi innovaatiopolitiikan (esim. Mazzucato 2016) ja päästökiintiökaupan (esim. Knight & Knox-Hayes 2015) yhteydessä sekä tapana luoda taloudellista kasvua (esim. Gualerzi & Nell 2010). Kaikissa näissä esimerkeissä markkinoiden luonnilla on vahva kytkös poliittisiin tavoitteisiin. Toisaalta markkinoiden luonti käsitetään pitkälti kaupallisten toimijoiden toiminnaksi (esim. Sarasvathy & Dew 2005; Bala & Goyal 1994). Tämä kaksinaisuus näkyy myös kiertotalouden edistämisessä ja siinä, kuinka sen yhteydessä puhutaan uusista markkinoista. Kaksinaisuuden ilmentämiseksi olen ottanut analyysin kohteeksi kaksi syksyllä 2016 julkaistua kiertotaloutta edistävää raporttia, jonka kummankin julkaisija on vaikutusvaltainen yhteiskunnallinen toimija. Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) julkaisi raportin nimeltä: *Syty kiertotaloudesta - Yhdessä kiinni kasvuun* (2016) ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra): *Kierrolla kärkeen -Suomen tiekartta kiertotalouteen 2016—2025* (2016).

Analysoin sitä, miten raportit hyödyntävät uusien markkinoiden argumenttia houkutelakseen toimijoita toteuttamaan kiertotaloutta. Lisäksi analysoin minkälaisiin lähtötietoihin, oikeutuksiin ja taustatukeen raporttien argumentti uusien markkinoiden synnystä nojaa ja minkälaisia varauksia raportit esittävät uusien markkinoiden synnylle. Vertailen myös sitä, kuinka raportit eroavat näiden suhteen. Näiden kysymysten avulla pohdin, millaista muutostoimijuutta kiertotaloussiirtymän katsotaan edellyttävän raporttien perusteella.

Jatkan artikkelia avaamalla kiertotalouden ajankohtaistumista ja kerron minkälainen kiertotalous on muutoskäsitteenä. Tämän jälkeen esittelen kaksi erilaista käsitystä uusien markkinoiden luomisesta. Metodologia -luvussa käyn läpi Toulminin argumenttianalyysimallin ja retoriikan käsitteistöä, jotka toimivat analyysivälineinäni. Lisäksi esittelen aineiston. Analyysiluvun jälkeen on diskussio, jossa erottelen syitä, miksi raporttien argumentaatio eroaa. Johtopäätöksissä käyn läpi raporttien kehystämää muutostoimijuutta ja kuinka raporttien käsittämä kiertotalous suhteutuu kasvukriittisiin puheenvuoroihin.

Kiertotalousajattelun ajankohtaistuminen

Kiertotalousajattelun juurien voi katsoa ulottuvan yhtä pitkälle kuin keskustelun resurssien niukkuudesta ja kasvun rajoista. Pisimmillään kirjallisuudessa on jäljitetty kiertotalouden historiaa 1800-luvulle Thomas Malthusin ja David Ricardon ajatteluun. Ensimmäiset varsinaiseen materiaalikiertoon liittyvät ajatukset tulivat ekologisen taloustieteen piiristä. Kenneth E. Bouldingin (1966) mukaan ihmiskunnan kestävä tulevaisuuden takaamiseksi resursseja tulisi kierrättää ja käyttää uudelleen, koska maapallo on suljettu systeemi, jossa on rajallinen määrä resursseja. Nicholas Georgescu-Roegen (1977) lisäsi tähän, että talouden tulisi pyöriä uusiutuvien resurssien varassa niin pitkälti kuin mahdollista. (Gregson *ym.* 2015, 219)

1970-luvulla Walter Stahel alkoi hahmotella ’suljettujen kiertojen’ mukaista tuotannon ja kulutuksen mallia, jossa kulutuksen jälkeen resurssit ohjattaisiin uuteen tuotantoprosessiin eikä niitä hävitettäisi jätteeksi. Resurssikiertojen sulkemisen avuksi Stahel käsitteellisti resurssit biologisiksi ja teknisiksi ravinteiksi (*biological and technological nutrients*). Tämän ajattelun tavoitteena oli helpottaa resurssien kanavoimista seuraavaan tuotantoprosessiin. (Andrews 2015, 309; Stahelin käsialaa on myös ”kehdestä kehtoon” -ajattelu (Andrews 2015, 309; Giarini & Stahel 1989), jonka William McDonough ja Michael Braungart (2002) popularisoivat suunnittelumetodiksi (Hill 2014, 7). Teollisten symbioosien piirissä vastaava ajattelu on keskeistä. Toisen jätteestä tulee toisen resurssi (Frosch & Gallopoulos 1989). Viime vuosina Stahel on tehnyt yhteistyötä kiertotalouden parissa Ellen MacArthur Foundationin (EMF) kanssa, joka on keskeinen toimija kiertotalousajattelun ajankohtaistumisessa (Gregson 2015, 220).

EMF perustettiin vuonna 2010, ja sen yksinomainen tarkoitus on edistää muutosta kohti kiertotaloutta. (Ellen MacArthur Foundation 2017; Hobson & Lynch 2016) Suomessa vastaavaa työtä on tehnyt Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra). Sitran missiona on luoda tulevaisuutta, jossa Suomi on ”kestävän hyvinvoinnin edelläkävijä” (Sitra 2019a). Yksi Sitran tämän hetken tulevaisuustyön teemoista on ”hiilineutraali kiertotalous”. (Sitra 2019b) Sitra

on pyrkinyt edistämään kiertotaloutta rahoittamalla hankkeita, sidosryhmyillä, järjestämällä kiertotaloustilaisuuksia ja tuottamalla erilaisia raportteja kiertotaloudesta ja sen potentiaalisista hyödyistä (Sitra 2019c).

Kiertotalousajattelu on saavuttanut jalansijaa yhteiskunnallisesti ja poliittisesti. Muun muassa Euroopan Unionin (EU) komissio on julkaissut kiertotalouspaketin (European Commission 2015). Suomessa julkisen jätehuollon edunvalvoja Jätelaitosyhdistys ry muutti nimensä Suomen kiertovoima ry:si KIVO (Kivo 2017) ja kierrätysteollisuuden ammattilehti *Uusiouutiset* on nykyään asemoitunut ”kiertotalouden erikoislehdeksi” (Uusiouutiset 2017). Ylipäätään kiertotalous on kerännyt huomiota julkisessa keskustelussa (Lavikainen 2015), mutta ennen kaikkea Sipilän hallitus (2015—2019) on asettanut tavoitteen, jonka mukaan Suomesta tehdään kiertotalouden kärkimaa vuoteen 2025 mennessä.

Kiertotalous muutokäsitteenä

Kiertotalouskäsitteen ajankohtaistuminen on herättänyt kiinnostuksen aiheeseen myös tutkimuksen piirissä (esim. Ghisellini *ym.* 2016). Tutkimuksessa on esitetty, analysoitu ja arvioitu kiertotalouteen tähtäviä politiikkatoimija (Esim. Domenech & Bahn-Walkowiak, 2019; McDowall *ym.* 2017), kritisoitu kiertotalousajattelun puutteita (esim. Korhonen *ym.* 2018; Geissdoerfer *ym.* 2017) ja mahdollisuuksia (esim. Hobson ja Lynch 2016) ja pohdittu mitä kiertotalous oikeastaan on sekä mitä sen tulisi sisältää. Jälkimmäisestä näkökulmasta kuvaava esimerkki on Julian Kirchherrin *ym.* (2017) tutkimus, jossa he analysoivat 114 erilaista kiertotalouden määritelmää. Kiertotalous ei siis ole kovinkaan selkeäräjäinen ja tiukasti määritelty käsite.

Selkeää kiertotalousajattelussa on sen yltäosan muutostavoite eli se, että lineaaritalouden resurssivirta on suljettava kiertotaloudeksi. Tässä suhteessa kiertotalouskäsitteen rooli on toimia kokoavana käsitteenä. Se kerää alleen itseään konkreettisemmän tason käsitteitä kuten tuotteiden ekologisen suunnittelun, tuotteiden korvaamisen palveluilla, kierrättämisen ja jätteiden hyödyntämisen. Yhdessä nämä erilaiset konkreettiset keinot ja yleisen tason puhe siitä, minkä pitää muuttua ja miksi, luovat vahvempaa painetta muutokselle kuin mihin kiertotalouden alla olevat käsitteet todennäköisesti yksin pystyisivät. (Nylén 2019) Toisaalta tämä dynamiikka tekee häilyväksi sen, mikä kuuluu kiertotalouden piiriin ja mikä ei.

Tästä huolimatta kiertotalousajattelu rakentuu selvästi kahdesta osa-alueesta, *tuotteiden ja tuotantoprosessien ekologisesta suunnittelusta ja jätepolitiikasta*. Kiertotalouden mukaisessa suunnittelussa tavoitteena on suunnitella tuotteista pitkäikäisiä, helposti korjattavia ja päivitettäviä. Myös tuotteiden materiaalisältöön kiinnitetään huomiota kolmesta näkökulmasta: (1) Tuotteisiin käytettyä materiaalianonasta halutaan vähentää. (2) Tuotteissa tulisi välttää haitallisten aineiden käyttöä. (3) Tuotteista ei tulisi suunnitella materiaalisällöltään liian monimutkaisia. Yksinkertaisen materiaalikonan kautta pyritään helpottamaan tuotteissa olevien materiaalien jatkokäyttöä. Tuotantoprosesseissa tulisi kiinnitetään huomiota myös materiaalipanoksien ja ympäristöhaittojen vähentämiseen. Lisäksi kierrätysraaka-aineiden käyttö tulisi priorisoida neitseellisten edelle. Nämä teknismateriaaliset kysymykset ovat myös eettisiä, koska ne vaativat pohtimaan minkälaisia tuotteita ylipäätään pitäisi suunnitella ja viedä markkinoille. (Moreno *ym.* 2016, 1—7; Andrews 2015)

Kautta historian jäte on nähty ylijäämänä ja ongelmana, josta halutaan eroon (Nygård 2016; Silva 2016). Kiertotalousajattelussa jätteet halutaan muuttaa ongelmasta raaka-aineiksi uusiin tuotantoprosesseihin (Esim. Ellen MacArthur Foundation 2013). Tämä ei ole uusi ajatus. Esimerkiksi jo 1800-luvulla oli yleinen käytäntö, että kaupungeissa asuvien ulosteita myytiin maatalouteen lannoitteiksi (Nygård 2016, 26—35). Perinteisesti jätehuolto ohjaavat periaatteet ovat olleet puhtaanapito ja terveys ja keinoina ovat olleet kaatopaikat ja jätteenpolto. Kestävän kehityksen noususta jätekeskusteluun seurasi vaatimuksia, joiden mukaan kaatopaikkasijoittamisen ja jätteenpolton sijaan tulisi panostaa enemmän jätteen määrän vähentämiseen, uudelleen käyttöön ja kierrätykseen. (Silva *ym.* 2016, 226—227; Rootes 2009, 818—820) Toisin sanoen huoli ympäristöstä on ajanut madaltamaan sitä kynnystä, jonka systemaattinen jätehuolto oli synnyttänyt jätepolitiikan ja tuotepolitiikan

väliin. Tässä kehityskulusta kiertotalous edustaa tuoreinta jäte- ja tuotepolitiikkaa integroivaa näkemystä.

Mitä kiertotalouden tulisi sitten varsinaisesti muuttaa? Nykyisiä talouden hallitsevia toimintamalleja, jotka ovat kiertotalouden näkökulmasta haaskaavia. Muutosten läpivienti ei kuitenkaan ole helppoa. Hallitseviin toimintamalleihin on kytkeytynyt erilaisia etuja, jotka sitovat toimijoita ylläpitämään näitä vanhoja toimintamalleja. Tätä ilmiötä kutsutaan lukkotilanteeksi (*lock-in*). Syitä lukkotilanteeseen voi olla useita. Esimerkiksi tietyille toimintamallille on rakennettu sitä tukeva infrastruktuuri ja sen ympärillä on jo olemassa asiakkaiden ja raaka-aineiden toimittajien verkostot. Toimintamallille on laadittu tekniset standardit ja sääntely. Näistä syistä vallitseva toimintatapa on jo koeteltu ja sillä on jo valmiit markkinat, mikä taas helpottaa sellaisten uusien investointien läpiviennin, jotka ylläpitävät lukkotilannetta. Valta on kuitenkin merkittävin syy, miksi lukkotilanteen purku on hankalaa. Jos muutos uhkaa tehdä vanhaan toimintamalliin sitoutuneiden toimijoiden osaamisesta ja roolista tarpeetonta tai vähäpätöisempää, reaktiona on todennäköisesti muutoksen vastustus. (Meadowcroft 2009, 329)

Lukkotilanteista huolimatta kiertotaloussuirtymän kaltaisten kestävyysmurrosten läpivienti on mahdollista. Yksi keskeinen tekijä suirtymän läpiviennissä on toimijuus, mikä kiertotalouden tapaisessa systeemissä muutoksessa tarkoittaa erilaisia tavoitteellisen tekemisen muotoja, joilla muutosta viedään läpi eri tasoilla. Kaksi keskeistä toimijuustyyppeä kestävyysmurroksissa on välittäjät ja muutostoimijat. Välittäjien tavoitteena on edesauttaa kestävyysmurrosta yhdistämällä ja innostamalla erilaisia toimijoita muutostavoitteiden ja -visioiden toteuttamiseksi. Muutostoimijuus tarkoittaa sitä, että toimija on jollain asteella sisäistänyt muutostavoitteet ja -visiot ja toimii niiden toteuttamiseksi omassa institutionaalisessa kontekstissa. (Koistinen *ym.* 2018; Kivimaa *ym.* 2018; Fisher & Newig 2016; Farla *ym.* 2012) Kiertotalouden piirissä välittäjät ovat houkutelleet kaupallisia toimijoita muutostoimijuuteen puheella uusista markkinoista ja niiden tuomista uusista liiketoimintamahdollisuuksista.

Miten uusien markkinoiden luonti käsitetään?

Yleisellä tasolla markkinoiden ymmärretään rakentuvan kolmesta osasta: *kysynnä, tarjonta* ja *instituutiot*. Näistä instituutioilla tarkoitetaan erilaisia rakenteita ja mekanismeja, jotka tekevät kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen mahdolliseksi ja sujuvaksi - esimerkiksi logistiikkainfrastruktuuria ja kaupankäynnin säätelyä. (Sarasvathy & Dew 2005, 536)

Siitä, mistä uusien markkinoiden luomissa on kyse, on käyty väittelyä neoklassisen ja evolutaarisen taloustieteiden opinsuuntien välillä. Neoklassisen taloustieteen piirissä uusien markkinoiden luonti on varsin suoraviivainen prosessi, jossa kyse on ensin uusien markkinoiden löytämisestä ja sen jälkeen niiden hyödyntämisestä. Esimerkiksi Balan ja Goyalin (1994) mukaan teknologinen kehitys ja poliittiset tai sääntelyn muutokset avaavat uusia markkinoita jatkuvasti, mutta uusien markkinoiden varsinainen syntyminen riippuu siitä, minkälaiset odotukset yrittäjillä on uusien markkinoiden suhteen ja miten he pyrkivät hyödyntämään löytämiään markkinoita. Tämän mallin pohjaoletuksena on, että toimijat tekevät rationaalisia valintoja perusteellisen selvitystyön pohjalta, mikä parhaimmillaan johtaa uusien markkinoiden menestykselliseen hyödyntämiseen tai haltuun ottamiseen. Yrityksillä on myös paine löytää uusia markkinoita jatkuvan kilpailun ja mahdollisten liiketoimintaympäristömuutosten vuoksi. Tämä tarkoittaa, että yritykset joutuvat jatkuvasti tasapainoilemaan sen suhteen, kuinka paljon ne panostavat jo olemassa olevien markkinoiden hyödyntämiseen ja kuinka paljon uusien markkinoiden löytämiseen. (Sarasvathy & Dew 2005, 537–536 ja 542–542)

Sarasvathyn ja Dew'n (2005) mukaan neoklassisen taloustieteen esittämä malli uusien markkinoiden luonnista ei kuvaa todellisuutta. Heidän mukaan uudet markkinat muovataan ja rajataan omikseen sen hetkisen todellisuuden lähtökohdista. Näin uudet markkinat eivät ole jo olemassa oleva ulottuvuus, joka pitää vain löytää ja ottaa haltuun. Sarasvathy ja Dew lähtevät omassa mallissaan liikkeelle kahdesta tosiasista. Ensinnäkin ihminen on kognitiivisesti varsin rajoittunut olento, joka ei aina tee rationaalisia päätöksiä. Toiseksi ympäristö, jossa uusia markkinoita luodaan, on epävarmuuksien kyllästämä. Epävarmuuden rajaamiseksi toimijoiden täytyy tehdä valintoja, jotka sitovat heitä tiettyyn toimintasuuntaan. Instituutioilla on tässä

merkitystä, koska ne rajaavat koettua epävarmuutta ja luovat käsitystä siitä, mikä on rationaalista (Loasby 1999, 46). Sarasvathyn ja Dew'n (2005, 541) mukaan instituutiot ovat useiden toimijoiden yhteisesti jakamia ja hyväksymiä, mikä selittää sen, miksi toimijat usein sitoutuvat niihin sellaisenaan tai vain kevyesti niitä muokaten.

Lähtökohta Sarasvathyn ja Dew'n (2005) esittämässä uusien markkinoiden luontiprosessissa on itsereflektio ja verkostoituminen. Toimijat neuvottelevat mukaantulosta ja sitoutuvat sitten hankkeeseen, jonka tavoitteena on luoda uutta liiketoimintaa. Uudet toimijat voivat tuoda hankkeeseen uusia resursseja (esim. osaamista, rahaa, asiakkaita, tuotantovälineitä), mutta samalla he tiivistävät hanketta tiettyyn suuntaan. Jatkuvan tiivistymisen myötä hanke voi synnyttää uudet markkinat. Prosessi ei kuitenkaan ole vain sisäsyntyinen vaan ulkoisilla tekijöillä voi olla suuri merkitys (Sarasvathy & Dew 2005, 542–551).

Sarasvathyn ja Dew'n (2005, 544) esittämä dynaaminen malli on toimijakeskeinen ja sen lopputulos on aina ennalta-arvaamaton. Päinvastoin kuin neoklassisen taloustieteen kausaalisisä mallissa, dynaamisissa mallissa hankkeen lopputulos riippuu siitä, minkälaiset toimijat tulevat mukaan ja minkälaisin sitoumuksin. Sarasvathy ja Dew (2005, 549–550) löytävät kuitenkin tilaa myös etsimisen ja hyödyntämisen strategioille, mutta vasta siinä vaiheessa, kun hanke on jo eriytynyt uusiksi markkinoiksi.

Kausaalisen ja dynaamisen markkinoiden luonnin mallin lisäksi on esitetty malleja, jotka edustavat näiden kahden ääripään välimuotoja (Dew ym 2011). Tämän tutkimuksen tavoitteisiin kausaalisen ja dynaamisen mallien dikotomia sopii, koska yksi analyysin tavoitteista on selvittää, kuinka puhe uusista markkinoista pyrkii houkuttelemaan kaupallisia toimijoita muutostoimijuuteen kiertotaloussiirtymän toteuttamiseksi. Mallien avainsanat – markkinoiden *löytäminen* ja *tekeminen* – toimivat tehokkaasti houkuttelun välineinä. Tämän lisäksi kiertotaloudessa ei ole pelkästään kyse kysynnästä ja tarjonnasta, vaan erityisesti rakenteiden muuttamista. Markkinoiden näkökulmasta tämä tarkoittaa instituutioiden muuttamista.

Metodologia

Kiertotaloussiirtymässä on kyse systeemisestä muutoksesta, jossa erilaisia toimijoita houkuttellaan mukaan toteuttamaan ja kehittämään kiertotalouden mukaisia käytänteitä. Keskeinen houkuttelun väline on puhe uusista markkinoista. Analysoin temaattisen sisällönanalyysin (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018), Toulminin (2015) argumenttianalyysin ja retoriikan käsitteistön avulla kuinka tämä houkuttelun väline toimii. Analyyttisen viitekehyksen lisäksi esittelen tutkimusaineiston tarkemmin ja avaan, miksi juuri nämä raportit ovat vaikuttavia.

Retoriikka vastarinnan voittamisena

Kulutuksen ja tuotannon systeemeissä lukittaudutaan helposti ylläpitämään vanhoja toimintatapoja. Tämän vuoksi kiertotalouden puolestapuhujien tulee tarjota uutta toimintamallia vanhan tilalle ja antaa samalla perusteluja sille, miksi vanha tulee korvata uudella. Tämän päämäärän saavuttamiseksi voidaan hyödyntää erilaisia suostuttelevia puhetapoja (Torkki 2006) kuten *houkuttelua*, *kehottamista* ja *vaihtoehtottomuutta*. *Houkuttelussa* painotetaan niitä etuja ja hyötyjä, joita muutoksesta puhujan mukaan seuraa. *Kehottaminen* on käskevä puhetapa. Sen voima perustuu pelkoon, joka kumpuaa mahdollisesta rangaistuksesta, menettämisestä tai häpeästä jollei kehotusta totella. *Vaihtoehtottomuudessa* vedotaan myös pelkoon, mutta vaihtoehtottomuuspuheessa viitataan kehityskuluihin, jotka ovat niin suuria, että yksittäiset toimijat tai toimijaryhmät eivät voi vaikuttaa niiden suuntaan, vaan heidän tulee sopeutua niihin.

Analyttisen huomion kiinnittäminen pelkästään suostuttelevan puheen tai tekstin esitysmuotoon ei ole riittävää. Retoriikan tutkimuksessa vakuuttamiseen ja suostutteluun tähtäävien tekstien esitysmuoto ja sisältö nähdään yhteen kietoutuneena kokonaisuutena, jolla puhuja pyrkii voittamaan yleisön vastarinnan. Esitysmuodon, asiasisällön ja yleisön lisäksi keskeistä retoriikassa on puhujan uskottavuus ja minkälaisessa tilanteessa vakuuttelu tapahtuu. Retorisessa tilanteessa puhujan päämääränä on yleisön vakuuttaminen ja sitä puhuja tavoittelee erilaisin keinoin. (Torkki 2006, 32, 35, 62–66)

Retoriikka-analyysiäni vahvistan syventymällä siihen, miksi väite uusista markkinoista on vetoava. Tämän näkökulman avaamiseen hyödynnän Toulminin argumenttianalyysimallia, jonka avulla avaan houkutteluun tähtäävän argumentoinnin rakennetta. Jotta houkuttelevuuteen tähtäävä väite todella houkuttelee kuulijaansa, sen täytyy olla pätevästi rakennettu.

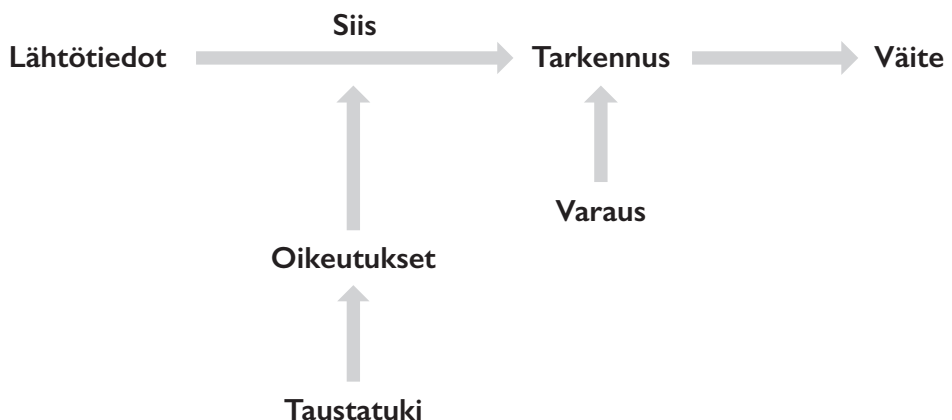
Toulminin argumenttianalyysimalli

Stephen Toulmin (2015) julkaisi vuonna 1958 kirjan *The uses of argument*, jonka toisen painoksen Tapani Kilpeläinen on suomentanut. Kirjassa pääpaino on analyttisen syllogismin kritiikissä, mutta samalla Toulmin esittää analyysiviitekehyksen, jolla argumentoinnin rakentumista ja pätevyttä voidaan arvioida. Tämä niin kutsuttu ”orgaaninen skeema” on esitetty kuviossa 1.

Lähtökohtana Toulminin viitekehyksessä on tilanne, jossa esitetty väite haastetaan. Tällöin väittäjän tulee perustella väitettään *lähtötiedoilla*, joista väite on johdettu. Lähtötietoja taas tukevat *oikeutukset* ja oikeutuksia *taustatuki*. Oikeutukset ovat julkilausumattomia ja toimivat siltana, joka tekee siirtymän lähtötiedoista väitteeseen asianmukaisen ja perustellun. Oikeutukset ovat myös *kenttäriippuvaisia*, eli samat oikeutukset eivät välttämättä päde toisella kentällä. Esimerkiksi lääketieteessä käytetyt oikeutukset eivät (välttämättä) päde taloustieteen piirissä. Erityisen merkittävä kenttäriippuvuus on taustatuen erottelussa oikeutuksista. Taustatuella tarkoitetaan yksittäistä faktaa laajempaa tieto-, käytäntö-, tai päätöspohjaa, joka tukee oikeutusta. Esimerkiksi jos väitteen oikeutus vetoaa lakiin, taustatukena tulisi olla lainvoimainen lakipykälä. *Tarkennuksella* viitataan väitteen pätevyden voimakkuuteen, joka tuodaan esiin määreenä ennen väitettä. *Varauksella* viitataan seikkoihin, jotka saattavat kumota väitteen. (Toulmin 2015; Summa 1996; Mattila 2009)

Aineisto

Sitra on ollut keskeinen toimija kiertotalouden ajankohtaistamisessa. Ehkä merkittävin panos tällä saralla on toinen tässä artikkelissa analysoitavista raporteista *Kierrolla kärkeen – Suomen tiekartta kiertotalouteen 2016—2025*. Raportti pyrkii osoittamaan askeleet, joilla Suomesta tehdään kiertotalouden kärkimaa vuoteen 2025 mennessä. Raportin taustalla oli Sitran fasilitoima valtava sidosryhmätyö, jonka sidosryhmätilaisuuksiin on osallistunut yli tuhat erilaista toimijaa. Sidoryhmätyön pohjalta raportissa on eritelty viisi painopistealuetta, joiden avulla edelläkävijän asemaa tavoitellaan. Painopistealueet ovat kestävä ruokajärjestelmä, metsäperäiset kierrot, tekniset kierrot, liikkuminen ja logistiikka sekä yhteiset toimenpiteet. Lisäksi on eritelty ja

Kuvio 1. Toulminin argumenttien orgaaninen skeema (Toulmin 2015; Summa 1996)
Toulmin's organic schema of arguments.

nostettu esiin politiikkatoimia, avainhankkeita ja pilotteja, joiden oletetaan parhaiten tukevan raportin asettamaa edelläkävijyystavoitetta. Raportin tavoitteena on osoittaa askeleet, joilla Sitran mukaan ratkaistaan kestävyysongelmia ja samalla tuotetaan talouteen merkittäviä lisäarvoja ja uutta työtä sekä toimeentuloa. (Sitra 2016) Päivitetty versio tiekartasta julkaistiin keväällä 2019 (Sitra 2019d).

Lähes samaan aikaan kun Sitra julkaisi Suomen tiekartan kohti kiertotaloutta, Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) julkaisi raportin nimeltä *Syty kiertotaloudesta – Yhdessä kiinni kasvuun*. Raportissa EK selvitti yritysmerkkin kautta, miten ne ovat päätyneet kiertotalousliiketoimintaan. Raportin aineistoksi on haastateltu 20 edustajaa erikokoisista yrityksistä, jotka harjoittavat kiertotalouden mukaista liiketoimintaa ja ovat onnistuneet taloudellisessa kasvussa sen pohjalta. Haastattelujen perusteella raporttiin on eritelty neljä temaattista lukua, joista ensimmäinen käsittelee teollisia symbiooseja, toinen brändäyksen ja designin roolia kiertotalouden mukaisessa liiketoiminnassa, kolmas tuotteiden myynnistä palvelujen myyntiin siirtymistä ja neljäs sitä, mitä mahdollisuuksia digitalisaatio avaa kiertotaloudelle. Raportin tavoitteena on saada käsitys siitä, mitä yritykset ajattelevat kiertotaloudesta ja sen avaamista liiketoimintamahdollisuuksista. Tätä kautta raportti kannustaa muita toimijoita mukaan ja antaa näkemystä, ”miten yritysten toimintaympäristöä tulisi kehittää kiertotalouden vauhdittamiseksi?” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016, 4).

Raporteissa ja niiden kehystyksessä on selviä eroja, mutta samankaltaisuutta niiden tavoittelemassa päämäärässä. Molemmat pyrkivät houkuttelemaan toimijoita mukaan tekemään kiertotaloudesta todellisuutta ja keskeinen väline tähän on uusien markkinoiden argumentti. Raporttien argumentoinnissa on eroja, mikä antaa otollisen asetelman vertailevalle analyysille siitä, miten Sitra ja EK pyrkivät vakuuttamaan kohderyhmänsä siitä, miksi talouden rakenteita tulisi muuttaa kiertotalouden mukaisiksi ja mitä mahdollisuuksia muutos avaisi.

Analyyysi

Aloitan analyysin kahdella sisällönanalyysillä, joilla erottelen raporteista niiden keskeiset teemat ja komponentit, joista kiertotalouden mukaiset uudet markkinat raporttien mukaan rakentuvat. Tämän jälkeen sovellan Toulminin orgaanista skeemaa ja retoriikan käsitteistöä analysoidakseni miten raporteista sisällönanalyysillä erotellut teemat rakentavat pätevyyttä raporttien pääargumentille: ”kiertotalous luo uusia markkinoita”.

Vakuuttamisen ja uusien markkinoiden komponentit

Taulukossa 1 olen eritellyt raporteista ne teemat, joilla pyritään vakuuttamaan lukijoita kiertotalouden tarpeesta ja sen mahdollisuuksista. Tämän lisäksi olen tulkinnut, kuinka paljon raportti painottaa kyseistä teemaa.

Analyyssissä erottelin 15 kiertotalouden puolesta puhuvaa teemaa. Näistä teemoista kahdeksan esiintyi kummassakin raportissa ja seitsemän vain toisessa. Raporttien yhteisistä teemoista neljää painotettiin samalla vahvuudella (*Taloukasvu ja liiketoimintamahdollisuudet*, *Digitalisaatio kiertotalouden mahdollistajana*, *Omavaraisuus* ja *Tulevaisuuden kuluttaja on vastuullinen*). Yhteneväisyyksien sijaan raporteista löytyi useita eroavaisuuksia. Eroja oli esimerkiksi siinä, mikä on hallinnon ja sääntelyn rooli muutoksessa ja kuinka kiertotalouden megatrendi artikuloidaan.

Kuviossa 2 olen eritellyt minkälaisista komponenteista kiertotalouden mukaiset uudet markkinat tulevat raporttien mukaan rakentumaan. Huomioitavaa on, että raporteissa kiertotalous on lopulta aineellista. Eli raporteissa käsitellään sitä, kuinka materia liikkuu taloudenvironroissa ja miten se pysyy hyötykäytössä.

Raporttien esittämät uusien markkinoiden komponentit painottavat vahvasti tuotannon ja kulutuksen loppupäätä eli *jätteiden ja sivuvirtojen hyödyntämistä*. Raporttien esimerkeissä tämä tarkoittaa biokaasun ja muiden biopolttoaineiden tuotantoa, ravinteiden kierrätystä, uusiomuovia ja tekstiiliteollisuuteen liittyvää kierrätystä ja hyötykäyttöä. Luonnonvarojen säästämiseen keskittyviä komponentteja on erityisesti *korvaavan raaka-aineen tuotanto ja käyttö*. *Ekosuunnittelu* kytkeytyy molempiin.

Taulukko 1. Taulukossa on lista teemoista, joiden avulla raportit pyrkivät vakuuttamaan lukijoita kiertotaloudesta ja sen tarpeesta ja mahdollisuuksista. Vertaileva analyysi on toteutettu vertaamalla, kuinka vahvasti raporteissa on painotettu samaa teemaa.

- 0 = Teemaa ei käsitellä
 + = Teema on mainittu
 ++ = Teemaa painotetaan
 +++ = Teemaa painotetaan vahvasti

In the table there is a list of themes which aim to convince readers about the need of the circular economy and about the possibilities it could open. Table also includes a comparative analysis of differences of how much reports emphasizes same theme.

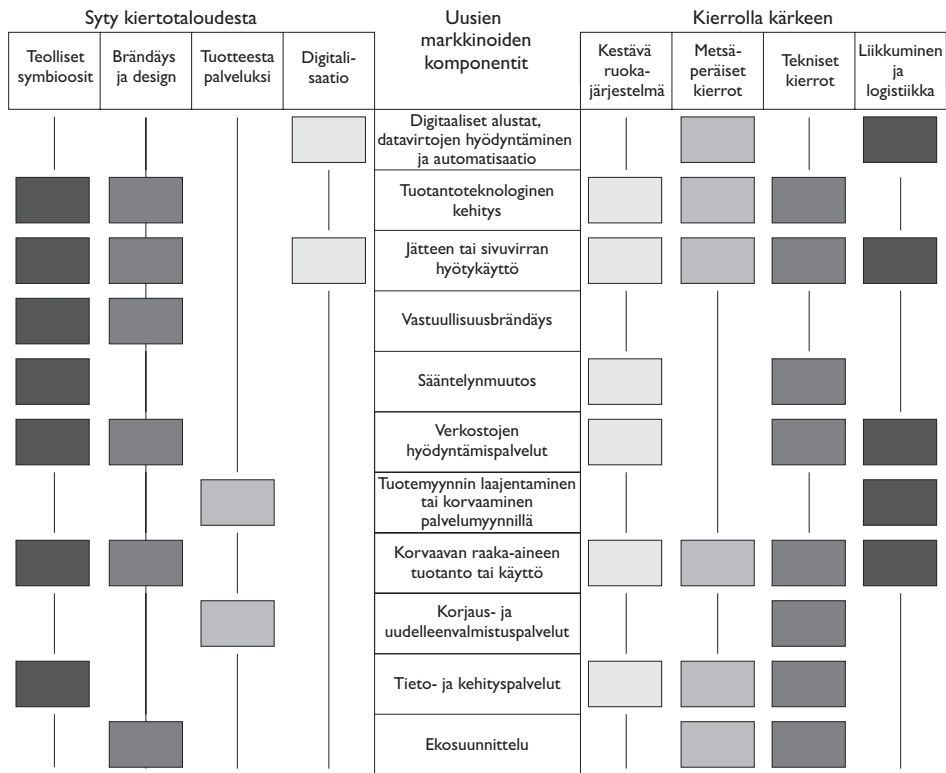
- 0 = The theme is not addressed
 + = The theme is mentioned
 ++ = The theme is emphasized
 +++ = The theme is strongly emphasized

Teemat	Syty kiertotaloudesta	Kierrolla kärkeen
Onnistuneiden kiertotalous esimerkkien esiin nosto	+++	++
Yhteistyö ja verkostoituminen	+++	++
Hallinto ja sääntely mahdollistajana	++	+
Hallinto ja sääntely palvelijoina	0	+++
Taloukasvu ja liiketoimintamahdollisuudet	++	++
Kiertotalous globaalien ympäristöongelmien ratkaisijana	++	+
Omavaraisuus	+	+
Kiertotalousajattelun ongelmakohdat (epäilykset ja sisäiset ristiriidat)	+	0
Kiertotalousmegatrendin artikulointi passiivissa (tulee toimijoista huolimatta)	++	0
Kiertotalousmegatrendin artikulointi aktiivissa (toimijat tekevät megatrendin)	0	+++
Tavoite nousta kiertotalouden kärkimaaksi	0	+++
Sosiaaliset vaikutukset	0	+
Kansainvälinen kilpailu	0	+++
Digitalisaatio kiertotalouden mahdollistajana	++	++
Tulevaisuuden kuluttaja on vastuullinen	+	+

Kuvion 2 komponentit voi jakaa myös sen perusteella, mitä komponentti tekee materiaalille. Komponentti voi muokata, korvata tai säästää materiaa tai komponentti voi liikuttaa materiaa. Liikuttamiseen keskittyvät erityisesti *digitaaliset alustat ja verkostojen hyödyntämispalvelut. Tieto ja kehittämisspalvelut* liittyvät molempiin.

Vastuullisuusbrändäyksellä ja sääntelymuutoksella on raporteissa erilainen rooli. Vastuullisuusbrändäys on viestintää, jolla houkutellessa asiakkaita. Sääntelymuutos tarkoittaa toimintaympäristönmuutosta, joka raporteissa nähdään kiertotalouden mukaisen taloudellisen toiminnan edistäjänä tai mahdollistajana. *Syty kiertotaloudesta* nostaa esiin biojätteen kaatopaikkakiellon, joka raportin mukaan on edistänyt biokaasubisnestä. *Kierrolla kärkeen* artikuloi erilaisia sääntelymuutoksen tarpeita, jotka raportin mukaan edistäisivät kiertotalouden nousua.

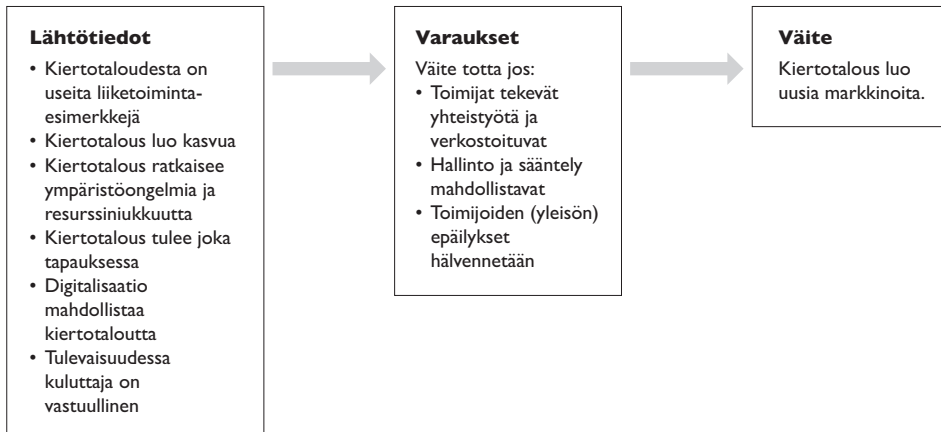
Kuvio 2. Raporttien uusien markkinoiden komponentit jaoteltuna raporttien temaattisten lukujen mukaan. An illustration of how the components of new markets are separated in the thematic chapters of the reports.

Uusien markkinoiden argumentin rakentuminen

Kuviot 3 ja 4 osoittavat, että raporttien argumenttien rakenteessa on lähtötietojen ja varausten osalta paljon yhteistä, mutta myös selkeitä eroja. Seuraavaksi avaan raporttien oikeutuksia ja taustatukea uusien markkinoiden käsitteellistämisen kautta. Toulminin mallista poiketen erottelen oikeutuksia ja taustatukea myös varauksille, koska ne ovat keskeisiä elementtejä toimijoiden houkuttelemisessa kiertotalouteen.

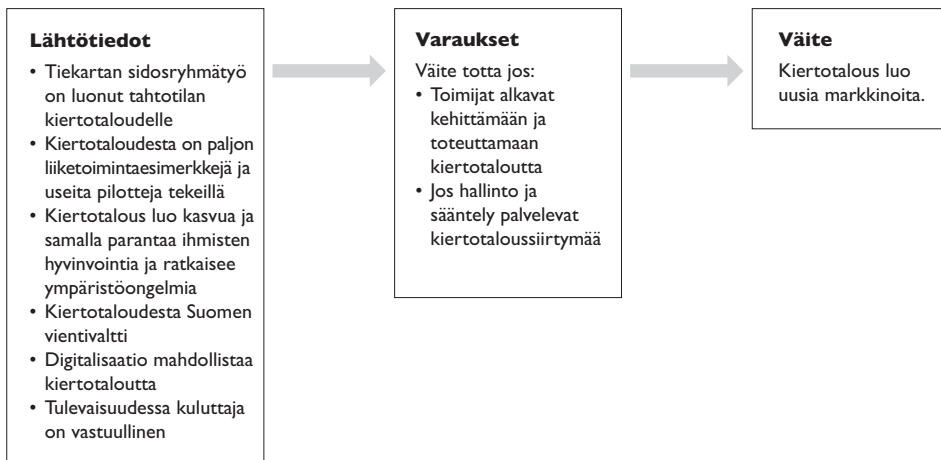
Uusien markkinoiden syntymisen teoretisoinnissa neoklassisen ja evolutaarisen taloustieteiden keskusteluissa kiistellään kiinnostavalla tavalla siitä, missä kohdassa syntyprosessia toimijat tekevät uusia markkinoita aktiivisesti ja mikä on toimijoista riippumattomien tekijöiden rooli. Pitääkö markkinat ensin löytää ennen kuin niitä voi hyödyntää vai onko kyse aktiivisesta tekemisestä alusta lähtien? Raporttien argumentoinnissa hyödynnetään kumpaakin näkemystä.

Toimijoista riippumattomiksi tekijöiksi raportit osoittavat kaksi megatrendiä, jotka avaavat markkinamahdollisuuksia kiertotaloudelle – 1) ympäristöongelmat ja 2) ”digitaalinen vallankumous”. Näistä ympäristöongelmiin vastataan kiertotaloudella, minkä nähdään samalla luovan työtä, kasvua ja lisäarvoa talouteen. Kasvaneen ympäristötietoisuuden väitetään tehneen kuluttajista vastuullisia. Tosin *Kierrolla kärkeen* -raportin toimijahaastattelussa on valitettu, että ”[...] kuluttajien ymmärryksen puute vaikeuttavat kiertotalouteen siirtymistä” (Sitra 2016: 48). Muutoin raportti seuraa vastuullisen kuluttajan narratiivia. Digitalisaatio esitetään raporteissa ympäristö- ja kiertotalouskeskustelujen ulkopuolella tapahtuneena teknologisena murroksena, joka muuttaa talouden toimintaa kauttaaltaan ja täten vaikuttaa myös kiertotalouteen. Raporttien mukaan digitalisaatio avaa entistä parempia mahdollisuuksia kiertotaloudelle. Taustatietoina toimivat digitalisaation tapauksessa historian kokemukset teknologisista murroksista ja

Kuvio 3. Syty kiertotaloudesta -raportin uusien markkinoiden väitteen lähtötietojen ja varausten erottelu.

The separation of the grounds and the rebuttals of the argument of new markets in Take a Leap into Circular Economy report.

Kuvio 4. Kierrolla kärkeen -raportin uusien markkinoiden väitteen lähtötietojen ja varausten erottelu.

The separation of the grounds and the rebuttals of the argument of new markets in Leading the cycle report.

ympäristöongelmissa talouden vääjäämätön romahdus, ellei ympäristöongelmia ratkaista niin, että yhteiskunnat pysyvät samalla toimintakykyisinä. Merkittävä ero raporteissa on, että *Kierrolla kärkeen* -raportissa painotetaan, että kiertotalous tulee vain tekemällä, mutta *Syty kiertotaloudesta* näkee osin kiertotalouden vääjäämättömänä kehityskulkuna:

”Kiertotalouden taustalla on kolme valtavaa murrosta, jotka kaikki ovat jo tukevasti täällä. Näitä murroksia ovat luonnonvarojen niukkuus ja ilmastonmuutos, digitaalinen vallankumous sekä avoimuus ja yhteistyö kasvun edellytyksinä. Nämä muuttavat varmasti maailmaa enemmän kuin kukaan osaa vielä ajatellaakaan. Voi jopa väittää, että kiertotalous on väistämätön kehitys näiden muutosten keskellä.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016: 8)

Myös puhe kiertotalouden luomasta kasvusta asemoituu ’toimijoista riippumattomalle alueelle’, mutta kasvupuhe houkuttelee toimijoita etsimään liiketoimintamahdollisuuksia. Tämä perustuu ajatukseen, että talouden kasvaessa talous laajenee uusille alueille, mikä tarkoittaa todennäköisesti uusia markkinoita. Kumpikin raportti on täynnä tämän tyyppisiä esimerkkejä. Samalla, kun puhe

siirtyä esimerkitapauksiin, pilotointiin ja tiekarttatyössä syntyneeseen tahtotilaan, siirrytään alueelle, jossa uusia markkinoita ei enää löydetä ja hyödynnetä vaan ne tehdään:

”Kiertotaloudessa pyritään usein rohkeaan yhteistyöhön yli perinteisten toimialarajojen. Yhteistyöstä ja kumppanuuksista on tullut elintärkeitä uudenlaisten toimintatapojen ja bisnesmallien kehittämiseksi. Hyvä esimerkki tästä ovat biopohjaisten materiaalien ekosysteemit, joissa teollisuuden, kaupan ja maatalouden jätevirrat ohjautuvat esimerkiksi biokaasun tuotantoon.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016, 14)

Raporteissa on kaksi vastakohta-akselia, joissa niiden argumentointi eroaa merkittävästi. Akselit ovat 1) kilpailua vai yhteistyötä ja 2) koti- vai vientimarkkinat. *Syty kiertotaloudesta* painottaa toimijoiden ennakkoluulotonta verkostoitumista ja yhteistyötä yli vakiintuneiden toimialojen niin paljon, että raportissa mainitaan sana ”kilpailu” vain kolmesti eikä kertaakaan usuttaen kilpailuun tai kilpailukyyn parantamiseen. *Kierrolla kärkeen* taas argumentoi kilpailukyyn puolesta useasti. *Syty kiertotaloudesta* ei tee eroa koti- ja vientimarkkinoiden välillä, kun taas *Kierrolla kärkeen* tekee:

”Kotimarkkina toimii testiympäristönä ja tuo uskottavuutta kiertotalouden kansainväliseen kaupallistamiseen. Kiertotaloutta ei luoda vain kotimarkkina edellä – laajemmat mahdollisuudet ovat globaaleilla markkinoilla, lisäksi kansainvälinen yhteistyö on onnistumisen edellytys sekä yksityiselle että julkiselle sektorille.” (Sitra 2016, 47)

Varauksilla on keskeinen rooli siinä, kuinka raportit pyrkivät edistämään kiertotaloussiirtymää. Varaukset eivät enää pyri houkuttelemaan yleisöään vaan ne kehottavat. Ne kehottavat toimijoita tekoihin, yhteistyöhön ja hälventämään epäilykset kiertotaloutta kohtaan. Varauksien kohdalla yleisö laajenee kaupallisista toimijoista hallinnollisiin toimijoihin, jotka nähdään kuin portinvartijana tai tulppana kiertotalouden mukaisien uusien markkinoiden tulemiselle. *Syty kiertotaloudesta* on valinnut kohteliaan tavan argumentoida, mitä kaikkea hallinnollisten toimijoiden tulisi tehdä. Raportin mukaan heidän tulisi toimia mahdollistajina ja ongelmanratkaisijoina. *Kierrolla kärkeen* -raportissa valtiolle, hallinnolle ja sääntelylle annettu rooli on toimia kärkimaatavoitteen palvelijoina. Käytännössä tämä näkyy vaatimuksissa, joita raportti luettelee. Toisaalle tarvitaan enemmän verotusta, sääntelyä, julkisia hankintoja ja muita insentivejä ja toisaalle taas tarvitaan vähemmän verotusta ja sääntelyä. Yhteistä näille vaatimuksille on, että niiden nähdään tukevan kiertotalousratkaisujen läpilyöntiä.

Houkuttelua, kehottamista ja vaihtoehdottomuuspuhetta käytetään siis uusien markkinoiden argumentin rakentamisen eri vaiheissa. Houkuttelua ja vaihtoehdottomuutta käytetään uusien markkinoiden argumentin lähtötiedoissa. Toimijoita houkutellessa kasvumahdollisuuksilla ja vastuullisuudella ja näitä osoitetaan todeksi esimerkkien ja pilottien kautta. Vaihtoehdottomuuspuhetapa käytetään *Syty kiertotaloudesta* megatrendien artikuloinnissa ja *Kierrolla kärkeen* -raportissa sitä edustaa raportin pohjana olevan sidosryhmätyö tuottama ”kiertotalouden tahtotila”. Lisäksi molempien raporttien väite, että tulevaisuudessa kuluttaja on vastuullinen edustaa vaihtoehdottomuutta. Kehottamista käytetään molemmissa raporteissa uusien markkinoiden argumentin varauksissa.

Diskussio: miksi raporttien puhutavat eroavat?

Raportit ovat yhtä mieltä siitä minkälaisista komponenteista kiertotalous rakentuu. Kumpikin raportti osoittaa samat uusien markkinoiden komponentit (kuvio 2), vaikka raporttien temaattiset luvut on rakennettu eri tavalla. Sen sijaan raporttien argumentoinnissa on merkittäviä eroja. *Syty kiertotaloudesta* painottaa vahvasti toimijoiden välistä yhteistyötä eikä tee eroa koti- ja vientimarkkinoiden välillä ja väittää kiertotalouden tulon olevan vääjäämätöntä. *Kierrolla kärkeen* painottaa vientimarkkinoita ja kilpailukykyä sekä sanoo kiertotalouden tulevan vain tekemällä.

Miksi raportit ovat valinneet kyseiset tavat argumentoida? Lähdän vastaamaan kysymykseen kahdesta tulkinnallisesta näkökulmasta, jotka ovat raporttien tarkoituskehys ja Sitran ja EK toimijaposition. Raporttien erilainen tarkoituskehys osin selittää argumentointieroja. *Kierrolla*

kärkeen on tulevaisuuteen orientoitunut ja sen valmistelua on ohjannut kysymys siitä, *minkä pitäisi muuttua ja kuinka, jotta Suomesta tulisi kiertotalouden kärkimaana vuonna 2025?* Sen sijaan *Syty kiertotaloudesta* -raportin pohja on yrityksissä, jotka ovat lähimenneisyydessä onnistuneet kasvattamaan kiertotalouden mukaista liiketoimintaa. Näin ollen raportin valmistelutyötä on ohjannut kysymys *mitkä tekijät ovat toimineet teidän eduksenne?*

Raporttien argumentointieroja selittävät myös erot EK ja Sitran toimijapositioneissa, mikä tarkoittaa, että niillä on erilaiset vastuut ja roolit yhteiskunnassa. EK:n tehtävä on valvoa jäsentensä etuja (Elinkeinoelämän Keskusliitto 2019), ja se on vastuussa jäsenilleen. EK:ssa on selvästi huomattu kiertotalouden ajankohtaistuminen, ja *Syty kiertotaloudesta* -raportilla he vastaavat tarpeeseen ottaa kantaa kiertotalousilmiöön. Selvitystyönsä pohjalta he ovat päätyneet suositteluun kiertotalouden mukaista toimintaa jäsenilleen. Sitra taas on eduskunnan alainen rahasto, joka määrittää itsensä suomalaisten tulevaisuustaloksi ”*jonka tavoitteena on reilu ja kestävä tulevaisuus*” (Sitra 2019a). Tavoitteeseen Sitra pyrkii ennakoiden, selvittäen, kokeillen ja toimijoita verkostoimalla. Toisin sanoen, kun Sitra tekee joitain, sen täytyy olla tulevaisuusorientoitunutta, suurta, näkyvää ja vaikuttavaa. Juuri näillä sanoilla *Kierrolla kärkeen* -raporttia ja sen taustatyötä voi kuvata. Raportti pyrkii usuttamaan toimijat tekemään kiertotalouden mukaista tulevaisuutta. Se osoittaa askeleita kohti kiertotalouden kansainvälistä kärkipaikkaa. Se kertoo, minkälaisia kannustimia tulee luoda ja mitä esteitä tulee raivata.

Kierrolla kärkeen -raportissa on käskävä puhetapa ja se painottaa vientiä kotimarkkinoiden sijaan. Se myös toistaa Suomen talouden prioriteetteja vallalla olevia käsityksen mukaan sanomalla, että Suomen hyvinvointi on kiinni viennistä. Tämän linjan mukaisesti raportti artikuloi kiertotalouden mukaisia liiketoimintaratkaisuja Suomen seuraavaksi vientivaltiksi. Sitralle kiertotalous on tavallaan itsestäänselvyys. Käytännössä tämä tarkoittaa, että heidän tehtävä on näyttää seuraavat askeleet kiertotaloussiirtymään ja houkutella muita toimijoita ottamaan niitä

EK:n *Syty kiertotaloudesta* -raportin ydinviesti on ennakoluuloton yhteistyö. Viesti on jokseenkin yllättävä, mutta sellainen, johon he ovat päätyneet raportin havainnoivan ja analysoivan taustatyön pohjalta. Raportissa lähtökohtana on kaksi käynnissä olevaa suurta muutosta, joista toinen on teknologinen (digitalisaatio) ja toinen on ympäristöongelmista johtuva arvojen muutos. Ympäristöongelmiin vastaus on kiertotalous, ja siinä liiketoiminnalla on keskeinen rooli. Tosin kiertotalouden mukaisia toimintoja ei aleta rakentaa puhtaalta pöydältä vaan kyse on talouden materiaalivirtojen uudelleenorganisoinnista ja loppusijoituksen korvaamisesta hyötykäytöllä mahdollisimman useassa kohtaa. Siksi kiertotaloutta edistävän viestin pitää houkutella toimijat organisoitumaan uudelleen. Toisin sanoen yhteistyöhön yli perinteisten raja-aitojen.

Johtopäätökset

Lineaaritalouden kääntäminen kiertotaloudeksi on noussut viime vuosina ajankohtaiseksi politiikkatavoitteeksi. Keskeinen tapa edistää kiertotalouden läpilyöntiä on ollut erilaisten vaikutusvaltaisten toimijoiden kiertotalouden puolesta puhuvat kannanotot. Niiden tarkoituksena on toimia sytykkeinä, joilla erityisesti kaupallisia toimijoita pyritään innostamaan kiertotaloudesta. Innostamisen tavoitteena on saada heidät kehittämään tai harjoittamaan kiertotalouden mukaista toimintaa. Tässä artikkelissa olen analysoinut kahta raporttia (*Syty kiertotaloudesta* ja *Kierrolla kärkeen*), joiden tavoite on toimia tämän tyyppisinä sytykkeinä. Näistä raporteista olen analysoinut, kuinka ne rakentavat väitteen ”kiertotalous luo uusia markkinoita”. Näiden uusien markkinoiden toivotaan päivittävän nykytalouden lineaariset resurssivirrat kiertotalouden mukaisiksi.

Nykytalouden resurssivirrat ovat monilta osin lukkiutuneet lineaariseen malliin. Yksi lukkiutumisen seuraus on, että monien toimijoiden edut ovat kytkeytyneet talouden lineaariseen toimintalogiikkaan tai toimintalogiikan muuttaminen ei näytä järkevältä nykyisessä toimintaympäristössä. Keskeinen tekijä tämän niin sanotun lukkiutuneen tilanteen (esim. Meadowcroft 2009) murttamisessa on muutostoimijuus (Koistinen *ym.* 2018; Fisher & Newig 2016; Farla *ym.* 2012). Muutostoimijat ovat sisäistäneet jollain asteella kiertotalouden muutostavoitteita ja

-visioita ja alkavat toimia niiden toteutumiseksi. Sitra ja EK toimivat taas välittäjinä (Kivimaa *ym.* 2018). Kiertotalousraporteilla EK ja Sitra pyrkivät synnyttämään muutostoimijuutta kiertotalouden edistämiseksi.

Yhteistä molemmissa raporteissa on, että niissä esiintyvät toimijat ovat pitkälti asemoitu edelläkävijöiksi. *Syty kiertotaloudesta* sisältää pääasiassa tarinaa kuinka erilaiset kaupalliset toimijat ylittävät rajoja ja tekevät yhdessä kiertotalouden mukaista liiketoimintaa. *Kierrolla kärkeen* sisältää lukuisia painopistealueiden pilotteja ja avainhankkeita, ja mikä kiinnostavaa, niiden toteuttajien joukossa kaupalliset toimijat ovat vähemmistössä. Enemmistö koostuu kunnista, ministeriöistä, yliopistoista, tutkimuslaitoksista ja etujärjestöistä.

Raporteissa esitellyt toimijat ovat merkittävä osa sitä, kuinka raportit kehystävät sen ketkä ovat merkittävässä roolissa kiertotaloussiirtymässä. Samalla raporttien esittelemä toimijakoostumus kertoo mittakaavaeroista, joita kiertotaloussiirtymään sisältyy. Kaupallisten toimijoiden kentässä uusia markkinoita luodaan pitkälti Sarasvathyn ja Dew'n (2005) mallin mukaisesti verkostoitumalla ja/tai muokkaamalla vallitsevia instituutiota kevyesti (esim. myymällä palvelua tuotteen sijaan). *Syty kiertotaloudesta* -raportin hanketoimijakenttä kuvaa hyvin sitä, että kestävyysmurrosten läpivienti vaatii useiden erilaisten yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisten toimijoiden panosta (vrt. Fisher & Newig 2016). Toisaalta hanketoimijakonaisuus viittaa siihen kuinka vahva rooli julkisilla toimijoilla suurissa markkinaympäristön muutoksissa on (vrt. Mazzucato 2016; 2015). Tästä esimerkkinä internetin synty, jonka alkusysäyksiä toteutettiin valtiollisen tutkimuslaitoksen (DARPA) aloitteesta Yhdysvalloissa (esim. Mazzucato 2016).

Onko raporteissa kehystetty kiertotaloussiirtymä riittävä ratkaisemaan kestävyyskriisiä? Kasvukriittisissä puheenvuoroissa tätä on epäilty, koska materiaalien läpivirta ei ole laskusuunnassa globaalissa taloudessa (BIOS 2018; Hobson ja Lynch 2016; Jackson 2009), eikä myöskään Suomen taloudessa (Suomen virallinen tilasto 2019; BIOS 2018). Nämä puheenvuorot peräänkuuluttavat radikaalimpaa talousmurrosta, jossa materiaalisen kulutuksen määrän leikkaaminen priorisoidaan materiaalivirtojen uudelleenorganisointumiseen edelle. Kiertotalousajattelussa materiaalivirtojen uudelleenorganisointi on prioriteetti, jonka tulokseksi oletetaan materiaalipanosten tarpeen ja hukan vähenevän. Kumpikin raportti lähtee argumentoimaan talouskasvun ja ympäristöongelmien irtkykennän lähtökohdista. Ne kehottavat korvaamaan haaskaavat ja ympäristöhaittoja aiheuttavat tuotanto- ja kulutusikäntänot puhtailla ja säästävillä. Näin tavoitteena on päästä eroon talouskasvun haitoista kasvua itseään kyseenalaistamatta. Raporteissa puhuttiin resurssiniukkuudesta ja omavaraisuudesta, mutta ne argumentoitiin potentiaalisiksi kilpailueduiksi. Sen sijaan niitä liiketoimintamahdollisuuksia, joita kulutuksen leikkaustavoitteista voisi seurata, ei raporteissa huomioitu.

Lähteet

- Andrews, D. (2015) "The circular economy, design thinking and education for sustainability", *Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit*, 30/3, 305–315. <<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177/0269094215578226>>
- Bala, V. & Goyal, S. (1994) The Birth of a New Market, *The Economic Journal*, 104/423, 282–290. <<http://www.jstor.org.helios.uta.fi/stable/2234749>>
- BIOS. (2018) Maailman aineksen käyttö kasvaa kasvamistaan – minne ja kenelle luonnonvarat virtaavat? BIOS -tutkimusyksikön blogikirjoitus. <<https://bios.fi/maailman-aineksen- kaytto-kasvaa-kasvamistaan-minne-ja-kenelle-luonnonvarat-virtaavat/>>
- Boulding, K. E., (1966) The Economics of the Coming Spaceship Earth. In H. Jarrett (ed.) 1966. *Environmental Quality in a Growing Economy*. MD: Resources for the Future/Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Dew, N., Read, S., Sarasvathy, S.D. & Wiltbank, R. (2011) On the entrepreneurial genesis of new markets: effectual transformations versus causal search and selection, *Journal of Evolutionary Economics*, 21/2, 231–253. <<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1007/s00191-010-0185-1>>
- Domenech, T., & Bahn-Walkowiak, B. (2019) Transition towards a resource efficient circular economy in Europe: Policy lessons from the EU and the member states. *Ecological Economics*, 155, 7–19. doi:10.1016/j.ecolecon.2017.11.001
- Ellen MacArthur Foundation. (2017) About <<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/about>> 20.12.2017
- Ellen MacArthur Foundation. (2013) Towards the circular economy 1. Economic and business rationale for an accelerated transition. <<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/Ellen-MacArthur-Foundation-Towards-the-Circular-Economy-vol.1.pdf>>
- Elinkeinoelämän keskusliitto. (2019) EK vaikuttaa. <<https://ek.fi/mita-teemme/>> 17.1.2019

- Elinkeinoelämän keskusliitto. (2016) Syty kiertotaloudesta -yhdessä kiinni kasvuun. <<https://ek.fi/syty-kiertotaloudesta/>>
- European Commission. (2015) Closing the loop - An EU action plan for the Circular Economy. <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1453384154337&uri=CELEX:52015DC0614>>
- Farla, J., Markard, J., Raven, R.R. & Coenen, L. (2012) Sustainability transitions in the making: a closer look at actors, strategies and resources, *Technological Forecasting and Social Change*, 79/6, 991–998. <<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2012.02.001>>
- Fischer, L. & Newig, J. (2016) Importance of Actors and Agency in Sustainability Transitions: A Systematic Exploration of the Literature, *Sustainability*, vol. 8, no. 5, pp. 476.
- Frosch, R. & Gallopoulos, N. (1989) Strategies for manufacturing, *Scientific American* 261/3, 94-102. <http://isfire.onefireplace.com/resources/Documents/Strategies_For_Manufacturing_Sci_American_1989.pdf>
- Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N.M.P. & Hultink, E.J. (2017) The Circular Economy – A new sustainability paradigm?, *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768. <<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>>
- Georgescu-Roegen, N. (1977) The Steady State and Ecological Salvation: A Thermodynamic Analysis. *BioScience* 27/4, 266–270.
- Ghisellini, P., Cialani, C. & Ulgiati, S. (2016) A review on circular economy: the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems, *Journal of Cleaner Production*, 114, 11–32. <<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.09.007>>
- Giardini, O & Stahel, W. (1989) *The limits to certainty: facing risks in the new service economy*. Kluwer Academic Publishers
- Gregson, N., Crang, M., Fuller, S. & Holmes, H. (2015) Interrogating the circular economy: the moral economy of resource recovery in the EU, *Economy and Society*, 44/2, 218–243. <<https://doi.org/10.1080/03085147.2015.1013353>>
- Gualerzi, D., & Nell, E. (2010) Where are the new markets? *Challenge*, 53:2, 30–46, <doi:10.2753/0577-5132530202>
- Hobson, K. & Lynch, N. (2016) Diversifying and de-growing the circular economy: Radical social transformation in a resource-scarce world, *Futures*, 82, 15–25. <<https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.05.012>>
- Hill, J. (2014) The circular economy: from waste to resource stewardship, part I. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Waste and Resource Management*, 168/1, 3–13. <<https://doi.org/10.1680/warm.14.00003>>
- Jurgilevich, A., Birge, T., Kentala-Lehtonen, J., Korhonen-Kurki, K., Pietikäinen, J., Saikku, L. & Schöslers, H. (2016) Transition towards Circular Economy in the Food System, *Sustainability*, 8/1 <10.3390/su8010069>
- Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017) Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221-232. doi:10.1016/j.resconrec.2017.09.005
- Kivimaa, P., Hyysalo, S., Boon, W., Klerkx, L., Martiskainen, M. & Schot, J. (2019) Passing the baton: How intermediaries advance sustainability transitions in different phases, *Environmental Innovation and Societal Transitions*, in press. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.01.001>
- Kivo. (2017) Kaikki kuntalaiset ovat Suomen suurin kiertovoima – siksi Jätelaitosyhdistys on nyt KIVO <<http://www.kivo.fi/kaikki-kuntalaiset-ovat-suomen-suurin-kiertovoima-siksi-jatelaitosyhdistys-on-nyt-kivo/>> 20.12.2017
- Knigh, E., & Knox-Hayes, J. (2015) Creating legitimate authority for environmental governance and new market creation: A case study from australia. *Competition & Change*, 19(1), 36–55. doi:10.1177/1024529414563007
- Koistinen K., Teerikangas S., Mikkilä M., Linnanen L. (2018) Agent-Based Change in Facilitating Sustainability Transitions. In: Dhiman S., Marques J. (eds) *Handbook of Engaged Sustainability*. Springer
- Korhonen, J., Honkasalo, A., Seppälä, J. (2018) Circular economy: The concept and its limitations. *Ecological Economics*, 143, 37–46. doi:10.1016/j.ecolecon.2017.06.041
- Lavikainen, K. (2015) *Media Analysis of Sustainable Circular Bioeconomy in Finland*. Finnish Environment Institute
- Loasby, B. J. (1999) *Knowledge, institutions and evolution in economics*. Routledge, London
- MacDonough, W & Braungart, M. (2002) *Cradle to Cradle. Remaking the Way We Make Things*. North Point Press.
- McDowall, W., Geng, Y., Huang, B., Bartekova, E., Bleischwitz, R., Turkeli, S., Kemp, R. & Domenech, T. (2017) Circular economy policies in china and europe. *Journal of Industrial Ecology*, 21(3), 651-661. doi:10.1111/jiec.12597
- Mazzucato, M. (2016) From market fixing to market-creating: a new framework for innovation policy, *Industry and Innovation*, 23:2, 140-156, DOI:10.1080/13662716.2016.1146124
- Mazzucato, M. (2015) *The entrepreneurial state: debunking public vs. private sector myths*, Anthem Press, London.
- Mattila, M. (2009). *Pienaseet kansainvälisellä agendalla. Analyysi YK:n ja IANSA:n pienaseargumentaation ja kansainvälisen yhteisön rakentumisesta*. Pro Gradu. <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80845/gradu03739.pdf?sequence=1>>
- Meadowcroft, J. (2009) What about the politics? Sustainable development, transition management, and long term energy transitions, *Policy Sciences*, 42/4, 323-340. <<http://dx.doi.org/helios.uta.fi/10.1007/s11077-009-9097-z>>
- Moreno, M., De los Rios, C., Rowe, Z. & Charney, F. (2016) A Conceptual Framework for Circular Design, *Sustainability*, 8/9 <doi:10.3390/su8090937>
- Nygård, H. (2016) *Kuopasta kiertotalouteen. Suomen yhdyskuntajätehuollon historia*, Jätelaitosyhdistys ry
- Nylén, E.-J. (2019) Can abstract ideas generate change? The case of the circular economy. Kirjassa: Kangas, A., Kujala, J., Heikkinen, A., Lönnqvist, A., Laihonon, H. & Bethwaite, J. (ed.) 2019 *Leading Change in a Complex World: Transdisciplinary Perspectives*. Tampere University Press. Tampere.

- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F.S.I., Lambin, E., Lenton, T.M., Scheffer, M., Folke, C., Schellnhuber, H.J., Nykvist, B., de Wit, C.A., Hughes, T., van der Leeuw, S., Rodhe, H., Sörlin, S., Snyder, P.K., Costanza, R., Svedin, U., Falkenmark, M., Karlberg, L., Corell, R.W., Fabry, V.J., Hansen, J., Walker, B., Liverman, D., Richardson, K., Crutzen, P., Foley, J. (2009) Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, *Ecology and Society*, 14/ 2, <<http://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/>>
- Rootes, C. (2009) Environmental movements, waste and waste infrastructure: an introduction, *Environmental Politics*, 18/6, 817—834. <<https://doi.org/10.1080/09644010903345587>>
- Sarasvathy, S.D. & Dew, N. (2005) New market creation through transformation, *Journal of Evolutionary Economics*, 15/5, 533—565. <<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1007/s00191-005-0264-x>>
- Silva, A., Stocker, L., Mercieca, P. & Rosano, M. (2016) The role of policy labels, keywords and framing in transitioning waste policy, *Journal of Cleaner Production*, 115, 224—237. <<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.12.069>>
- Sitra. (2019 a) Perustietoa Sitrasta. <<https://www.sitra.fi/aiheet/perustietoa-sitrasta/#mista-on-kyse>> 17.1.2019
- Sitra. (2019 b) Sitra. <<https://www.sitra.fi/teemat/sitra/>> 17.1.2019
- Sitra. (2019 c) Hiilineutraali kiertotalous. <<https://www.sitra.fi/teemat/hiilineutraalikiertotalous/>> 17.1.2019
- Sitra. (2019 d) Kriittinen siirto. <<https://media.sitra.fi/2019/03/12220104/kiertotalouden-tiekartta-tiivistelma-fi.pdf>>
- Sitra. 2016. *Kierrolla käärkeen -Suomen tiekartta kiertotalouteen 2016—2025*. Sitran selvityksiä.
- Sitra. (2014). *Kiertotalouden mahdollisuudet Suomelle*. Sitran selvityksiä 84. <<https://media.sitra.fi/2017/02/23221555/Selvityksia84.pdf>>
- Summa, H. (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan – Burke, Perelman, Tuolmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, K. & Summa, H. (eds.) *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino, Tampere
- Suomen virallinen tilasto (2019) Kansantalouden materiaalivirrat [verkkójulkaisu]. ISSN=2242-1262. 2017. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/kanma/2017/kanma_2017_2018-11-15_tie_001_fi.html> 16.1.2019
- Torkki, J. (2006) *Pubervaltaa. Kuinka kuulijat vakuutetaan*. Seven, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Toulmin, S. (2015) *Argumentit. Luonne ja käyttö*. Käännös Tapani Kilpeläinen. Niin ja näin, Tampere.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Uusiouutiset* (2017) Aikaisemmat lehdet. <<http://www.uusiouutiset.fi/arkisto/aiemmat-lehdet/>> 20.12.2017